

PATVIRTINTA

Joniškio rajono savivaldybės tarybos

2021 m. vasario 25 d. sprendimu Nr. T-3

Joniškio rajono savivaldybės 2019 m. visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaita

Ataskaitą parengė:
Joniškio rajono savivaldybės
visuomenės sveikatos biuro
visuomenės sveikatos specialistė,
vykdanti visuomenė sveikatos stebėseną
Laima Virbičianskienė

ĮVADAS

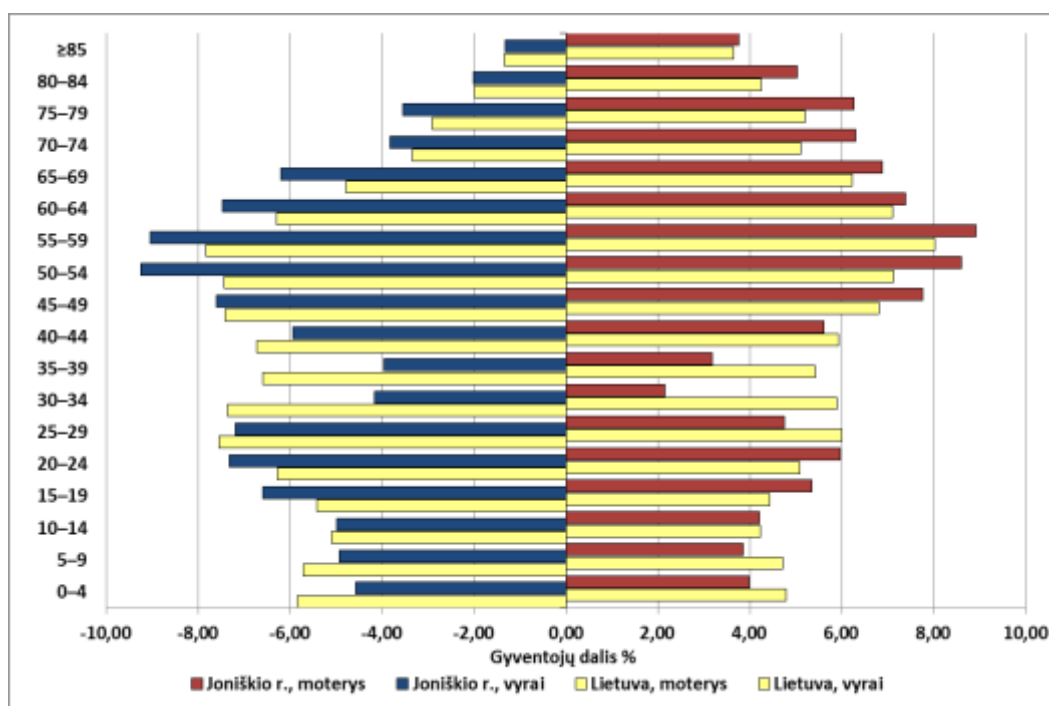
Visuomenės sveikatos stebėseną Joniškio r. savivaldybėje vykdoma remiantis Bendraisiais savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“. Pateikiami rodikliai atspindi kaip įgyvendinami Lietuvos sveikatos 2014–2025 m. strategijos (LSS) tikslai ir jų uždaviniai. Visuomenės sveikatos stebėsenos savivaldybėje tikslas – nuolat rinkti, analizuoti ir interpretuoti visuomenės sveikatą apibūdinančius rodiklius bei tinkamai informuoti savivaldybės politikus, siekiant efektyvaus valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) bei savarankiškų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo savivaldybės teritorijoje. Savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitos tikslas – pateikti pagrindinius savivaldybės gyventojų sveikatą atspindinčius rodiklius, jų dinamiką ir jų pagrindu pateikti rekomendacijas bei prioritетines kryptis savivaldybės plėtros plano siekiniams, strateginio veiklos plano priemonėms.

Ataskaita parengta naudojantis viešai prieinamais sveikatos statistikos duomenų šaltiniais:

- Lietuvos statistikos departamento Oficialiosios statistikos portalu;
- Lietuvos sveikatos rodiklių informacine sistema (SRS).

Demografinė situacija

Joniškio rajone išlieka aktuali gyventojų skaičiaus mažėjimo ir senėjimo problema. Gyventojų skaičius per pastaruosius 5 metus sumažėjo beveik 11 proc. 2019 m. vidutinis gyventojų skaičius buvo 20923, t. y. 426 gyventojais mažiau nei 2018 m. ir 2554 gyventojais mažiau nei 2015 m. Joniškio rajono gyventojų amžiaus struktūra kinta: 0–14 m. amžiaus vaikų dalis sumažėjo 0,56 proc. per paskutinius 5 metus, o vyresnio amžiaus gyventojų dalis išaugo 2,42 proc. 2019 m. vaikų 0–14 m. amžiaus buvo 13,09 proc., darbingo amžiaus asmenų (15–64 m.) – 63,71 proc. visų gyventojų, pensinio amžiaus (65 m. ir vyresni) asmenys sudarė 23,2 proc. Joniškio rajono savivaldybėje 2019 metais vyrų dalis sudarė 46,75 proc., moterų – 53,25 proc.

1 pav. Demografinis medis 2019 m. pradžioje,
gyventojų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes, proc.

Šaltinis Lietuvos statistikos departamentas

Pagrindinės nuolatinių gyventojų mažėjimo priežastys – išvykimas ir neigiama natūrali gyventojų kaita. Gimstamumo rodiklis per paskutinius penkerius metus sumažėjo nuo 8,3 (2015 m.) iki 7,6/1000 gyv. (2019 m.). Joniškio rajone gyventojų 2019 m. skaičiaus pokytis tenkantis 1000 gyventojų buvo neigiamas ir sudarė -18,4 atvejų, Lietuvoje šis rodiklis buvo lygus nuliui.

Socioekonominė situacija savivaldybėje

Joniškio rajone 2019 m. ilgalaikio nedarbo lygis buvo 3,8 proc. ir šiuo atžvilgiu viršijo šalies rodiklį, kuris buvo 1,9 proc. Ilgalaikio nedarbo lygis lyginant su 2018 m. sumažėjo, tačiau vis tiek išliko 2 kartus didesnis už Lietuvos vidurkį.

Joniškio rajone per pastarąjį penkmetį asmenų, esančių ties skurdo riba mažėjo ir 2019 m. sudarė 55 atvejus tenkančius 1000 gyventojų. 2019 m. socialinės pašalpos gavėjų skaičius Joniškio rajone šalies vidurkį viršijo 2,38 karto, kuris buvo 23,1/1000 gyventojų.

Socioekonominė situacija Joniškio rajone nėra gera. Nors per paskutinį penkmetį Joniškio rajone sumažėjo ilgalaikio nedarbo lygis 1,5 proc. punktais, asmenų, esančių ties skurdo riba ar socialine atskirtimi sumažėjo 4,2 proc. punktais, tačiau Lietuvos kontekste šie rodikliai išlieka aukšti. Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, dalis Joniškio rajone pastaruosiu laikotarpiu išaugo 7,3 proc. punktais (Lietuvoje – 7,98 proc. punktais), tačiau tai galimai didelė dalimi nulemta emigracijos įtakos.

Sveikata savivaldybėje

2019 m. sergančių asmenų skaičius beveik nekito. Bent viena liga ar trauma užregistruota 82,4 proc. asmenų: 85,3 proc. vaikų ir 81,9 proc. suaugusiųjų. Vaikai dažniausiai (51 proc.) sirgo kvėpavimo sistemos ligomis, 28,9 proc. – akių ligomis, 14,1 proc. – virškinimo sistemos ligomis (išskyrus dantų ligas), 11,4 proc. – infekcinėmis ir parazitinėmis ligomis ir 15,2 proc. patyrė traumas. Suaugusieji daugiausiai (29,0 proc.) sirgo kraujotakos sistemos ligomis, 20,2 proc. – kvėpavimo sistemos ligomis ir 21,3 proc. – jungiamojo audinio ir raumenų bei skeleto ligomis.

Per metus Joniškio rajono gyventojai pas gydytojus apsilankė 166113 kartų, pas odontologus – 20214 kartų, greitoji medicinos pagalba suteikta 4784 pacientams, stacionare gydyti 5793 ligoniai bei 484 dienos ligoniai. 2019 m. padidėjo ambulatorinių apsilankymų pas gydytojus – 4,57 proc., apsilankymų pas odontologus – 4,58 proc., greitosios medicinos pagalbos paslaugų skaičius – 4,89 proc. ir aktyvaus gydymo stacionaro ligonių – 3,45 proc.

1 lentelė. Jonišchio rajono savivaldybės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilis.

Rodiklis	Savivaldybės rodiklis	Lietuvos rodiklis	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Santykis: savivaldybė / Lietuva
1	2	3	4	5	6
Strateginis tikslas – pasiekti, kad 2025 metais šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai					
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė	74,9	76,5	70,7	79,1	0,98
Išvengiamas mirtingumas	36,2	31,7	22,1	39,9	1,14
1 TIKSLAS. Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį					
1.1. Uždavinys. Sumažinti skurdo lygį ir nedarbą					
Mirtingumas dėl savižudybių (X60–X84) 100 000 gyventojų	19,1	23,5	0,0	97,8	0,81
Standartizuoto mirtingumo dėl savižudybių rodiklis (X60–X84) 100 000 gyventojų	20,4	23,0	0,0	119,4	0,89
Bandymų žudytis skaičius (X60–X64, X66–X84) 100 000 gyventojų	47,8	37,1	3,0	121,4	1,29
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1000 gyventojų	44,1	68,2	35,2	273,0	0,65
Socialinės rizikos šeimų skaičius 1000 gyventojų	Nėra duomenų	-	-	-	-
Ilgalaikio nedarbo lygis	3,8	1,9	0,3	6,4	2,01
Gyventojų skaičiaus pokytis 1000 gyventojų	-18,4	0,0	-34,8	28,4	-18,4
1.2. Uždavinys. Sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu					
Mirtingumas dėl išorinių priežasčių (V00–Y98) 100 000 gyventojų	76,5	85,7	28,6	195,5	0,89
Standartizuotas mirtingumo dėl išorinių priežasčių rodiklis (V00–Y98) 100 000 gyventojų	75,0	83,6	20,9	215,7	0,89
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1000 gyventojų (vaikų)	283,9	146,6	42,0	350,4	1,94
Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyventojų	55,0	23,1	1,7	81,9	2,38
Sergamumas tuberkuloze (A15–A19) 100 000 gyventojų	43,0	36,0	0,0	100,9	1,19
Sergamumas tuberkuloze (A15-A19) 100 000 gyv. (tik nauji)	38,2	31,3	0,0	79,6	1,22
2 TIKSLAS. Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką					
2.1. Uždavinys. Kurti saugias darbo ir sveikas buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą					
Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyventojų	0,0	1,0	0,0	2,9	0,0
Susižalojimo dėl nukritimo atvejų skaičius (W00–W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų	136,0	145,7	92,6	197,2	0,93

Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyventojų	120,2	61,6	42,2	146,4	1,95
Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00–A09) 10 000 gyventojų	52,1	72,0	0,0	118,7	0,72
2.2. Uždavinys. Kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį					
Mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimo (W65–W74) 100 000 gyventojų	0,0	4,9	0,0	24,2	0,0
Standartizuotas mirtingumo dėl atsitiktinio paskendimo rodiklis (W65–W74) 100 000 gyventojų	0,0	4,8	0,0	25,2	0,0
Mirtingumas dėl nukritimo (W00–W19) 100 000 gyventojų	23,9	15,5	0,0	73,3	1,55
Standartizuotas mirtingumo dėl nukritimo rodiklis (W00–W19) 100 000 gyventojų	28,4	15,2	0,0	47,5	1,87
2.3. Uždavinys. Mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių					
Mirtingumas dėl transporto įvykių (V00–V99) 100 000 gyventojų	4,8	7,7	0,0	48,5	0,62
Standartizuotas mirtingumo dėl transporto įvykių rodiklis (V00–V99) 100 000 gyventojų	3,8	7,6	0,0	58,9	0,5
Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00–V09) 100 000 gyventojų	0,0	2,3	0,0	13,5	0,0
Transporto įvykiuose patirtų traumų (V00–V99) skaičius 100 000 gyventojų	81,3	66,7	8,8	163,6	1,22
2.4. Uždavinys. Mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą					
Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kvadratiniam kilometrui (tonos/km ²)	224,0	970,0	30	3438,6	0,23
Viešai tiekiamo geriamojo vandens prieinamumas vartotojams (proc.)	77,0	-	-	-	-
Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas vartotojams (proc.)	67,0	-	-	-	-
3 TIKSLAS. Formuoti sveiką gyvenimą ir jos kultūrą					
3.1. Uždavinys. Sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą					
Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu (F11, F12, F14, F15, F16, F19, X41, X42, X61, X62, Y11, Y12), 100 000 gyventojų	0,0	2,9	0,0	12,6	0,0
Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu (F11, F12, F14, F15, F16, F19, X41, X42, X61, X62, Y11, Y12), 100 000 gyventojų	0,0	3,0	0,0	16,2	0,0
Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu (E24.4, F10, G31.2, G40.5, G62.1, G72.1, I42.6, K29.2, K70, K85.2, K86.0, P04.3, X45, X65, Y15), 100 000 gyventojų	38,2	19,1	0,0	79,5	2,0
Standartizuotas mirtingumo dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu (E24.4, F10, G31.2, G40.5, G62.1, G72.1, I42.6, K29.2, K70, K85.2, K86.0, P04.3, X45, X65, Y15), 100 000 gyventojų	31,4	18,5	0,0	71,4	1,7

Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda (nusikaltimai), 100 000 gyventojų	23,9	74,1	0,0	350,0	0,32
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais	136,7	199,2	70,1	395,0	0,69
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais	125,3	171,3	49,9	374,3	0,73
3.2. Uždavinys. Skatinti sveikos mitybos įpročius					
Kūdikių, išimtinai žindytų iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.)	26,2	37,8	1,4	62,1	0,69
4 TIKSLAS. Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius					
4.1. Uždavinys. Užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais					
Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1000 gyventojų	44,3	31,4	15,5	56,8	1,41
Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1000 gyventojų	6,6	7,0	3,4	10,5	0,94
4.2. Uždavinys. Plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą					
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius	3,6	2,0	1,6	6,0	1,75
Šeimos medicinos paslaugas teikiančių gydytojų skaičius 10 000 gyventojų	6,7	7,2	2,5	13,5	0,93
Apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis vienam gyventojui	8,8	9,5	6,6	11,8	0,93
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv. (visi)	0,0	5,7	0,0	14,5	0,0
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv. (nauji atvejai)	0,0	3,3	0,0	13,1	0,0
Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20–B24, A50–A64) 10 000 gyventojų,	2,9	2,0	0,0	4,9	1,40
4.3. Uždavinys. Pagerinti motinos ir vaiko sveikatą					
Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1000 gyvų gimusių kūdikių	6,3	3,3	0,0	16,7	1,91
2 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, 1 dozė) skiepavimo apimtys	96,1	92,7	86,4	100,0	1,04
1 metų amžiaus vaikų DTP3 (difterijos, stabligės, kokliušo), poliomieliito ir B tipo Haemophilus influenzae infekcijos vakcinės (3 dozės) skiepavimo apimtys	93,5	92,1	66,7	100,0	1,02
Tikslinės populiacijos (proc.) dalis, dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje	18,2	15,0	1,6	57,0	1,22
Vaikų, neturinčių eduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.)	14,6	20,0	9,5	30,9	0,73
Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1000 gyventojų	2,9	3,9	0,0	14,0	0,75

4.4. Uždavinys. <i>Stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę</i>					
Mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00–I99) rodiklis 100 000 gyventojų	1003,7	748,0	400,9	1466,6	1,34
Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00–I99) rodiklis 100 000 gyventojų	928,8	733,0	575,7	1467,1	1,27
Mirtingumo nuo piktybinių navikų (C00–C96) rodiklis 100 000 gyventojų	320,2	287,8	199,4	439,9	1,11
Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis (C00–C96) 100 000 gyventojų	283,3	273,5	210,0	366,2	1,04
Mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų (I60–I69) rodiklis 100 000 gyventojų	138,6	176,1	28,6	568,2	0,79
Standartizuotas mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų rodiklis (I60–I69) 100 000 gyventojų	123,7	172,4	48,1	455,9	0,72
Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyventojų	61,2	61,2	29,4	106,8	1,0
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programoje	34,3	52,9	18,4	73,2	0,65
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo biudžeto fondo lėšų, finansavimo programoje	44,6	56,4	31,3	78,8	0,79
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje	40,1	56,3	32,3	69,4	0,71
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programoje	49,2	48,2	28,2	66,3	1,02

Atsižvelgiant į LSS iškeltus uždavinius tikslams pasiekti bei remiantis lentelėje pateiktomis rodiklių reikšmėmis, matoma, kad:

1.1. Uždavinio „**sumažinti skurdo lygį ir nedarbą**“ rodikliai Joniškio savivaldybėje daugeliu atvejų atitinka šalies vidurkį.

1.2. Uždavinio „**sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenės lygiu**“ rodikliai daugeliu atvejų atitinka šalies vidurkį, tačiau stebimas padidėjęs *mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose ir socialinės pašalpos gavėjų skaičius*.

1.3. Uždavinio „**kurti saugias darbo ir sveikas buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą**“ rodikliai daugelio atvejų atitinka šalies vidurkį, tačiau stebimas padidėjęs *darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius*.

1.4. Uždavinio „**kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį**“ rodikliai geresni už šalies vidurkį, išskyrus rodiklį *mirtingumas dėl nukritimo*.

1.5. Uždavinio „**mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių**“ rodikliai atitinka Lietuvos vidurkį.

1.6. Uždavinio „**mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą**“ rodiklių neįmanoma palyginti dėl Lietuvos rodiklių vidutinių reikšmių nebuvimo.

1.7. Uždavinio „**sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą**“ rodikliai atspindi geresnę situaciją nei vidutiniškai Lietuvoje, tačiau stebimas padidėjęs *mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu* ir kasmet didėjantis *gyventojų prieinamumas alkoholiniams gėrimams ir tabako gaminiams*.

1.8. Uždavinio „**užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais**“ rodiklis *išvengiamų hospitalizacijų skaičius* yra žemesnis už Lietuvos vidurkį.

1.9. Uždavinio „**plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą**“ rodikliai yra geresni arba atitinka Lietuvos vidurkį, išskyrus gyventojų *sergamumą ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis*.

1.10. Uždavinio „**pagerinti motinos ir vaiko sveikatą**“ rodikliai atitinka vidutines Lietuvos rodiklių reikšmes.

1.11. Uždavinio „**stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę**“ didžioji dalis rodiklių atitinka Lietuvos vidurkį, tačiau išlieka nepakankamas prevencinių programų įgyvendinimas. *Tikslinės populiacijos dalis, dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio, gimdos kaklelio piktybinių navikų bei storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programose* rodikliai yra mažesni už šalies vidurkį.

Remiantis lentelėje pateiktais rodikliais ir įvertinus savivaldybės rodiklio santykį su Lietuvos vidurkiu, matoma, jog:

sveikatos rodikliai geresni nei Lietuvos vidurkis (*žalioji zona:*)

- *mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius*
- *mirtingumas dėl išorinių priežasčių*
- *standartizuotas mirtingumas dėl išorinių priežasčių*
- *asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius*
- *mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimo*
- *standartizuotas mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimo*
- *pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių*
- *mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu*
- *standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu*
- *slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius*
- *sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze*

rodiklių reikšmės, patenkančios į žemesnę savivaldybių rodiklių grupę (*raudonoji zona:*)

- **išvengiamas mirtingumas** (1,14 karto didesnis nei Lietuvos vidurkis);
- **ilgalaikio nedarbo lygis** (2,01 karto didesnis nei Lietuvos vidurkis);
- **mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1000 gyventojų (vaikų)** (1,94 karto didesnis nei Lietuvos vidurkis);
- **socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyventojų** (2,38 karto didesnis nei Lietuvos vidurkis);
- **darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyventojų** (1,95 karto didesnis nei Lietuvos vidurkis);
- **mirtingumas dėl nukritimo 100 000 gyventojų** (1,55 karto didesnis nei Lietuvos vidurkis);
- **standartizuotas mirtingumo dėl nukritimo rodiklis 100 000 gyventojų** (1,87 karto didesnis nei Lietuvos vidurkis);
- **mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu 100 000 gyventojų** (2 kartus didesnis nei Lietuvos vidurkis);
- **gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais** (0,69 karto mažesnis nei Lietuvos vidurkis);
- **gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais** (0,73 karto mažesnis nei Lietuvos vidurkis);

- **išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1000 gyventojų** (1,41 karto didesnis už Lietuvos vidurkį);
- **sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis** (1,4 karto didesnis nei Lietuvos vidurkis);
- **tikslinės populiacijos dalis, dalyvausis atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programoje** (0,65 karto mažesnis nei Lietuvos vidurkis);
- **tikslinės populiacijos dalis, dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių finansavimo programoje** (0,79 karto mažesnis nei Lietuvos vidurkis);
- **tikslinės populiacijos dalis, dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje** (0,71 karto mažesnis nei Lietuvos vidurkis).

Kiti rodikliai patenka į Lietuvos savivaldybių rodiklių vidurkį atitinkančią rodiklių grupę (*geltonoji zona*).

Detaliai analizei, kaip prioritetinės sveikatos problemos, remiantis anksčiau pateiktomis išvadomis, pasirinkti šie rodikliai:

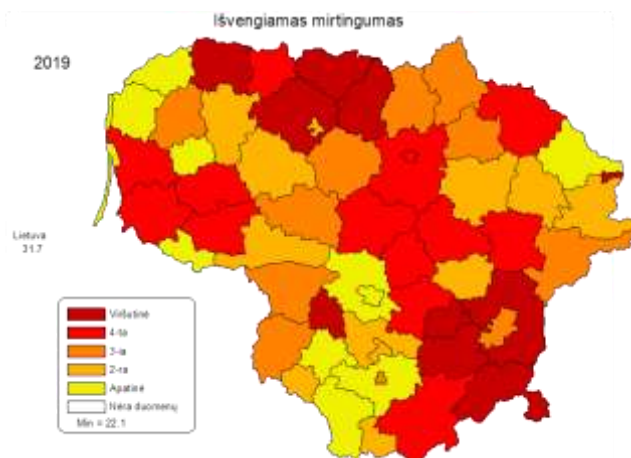
- **išvengiamas mirtingumas**, rodiklio reikšmė viršija šalies vidurkį;
- **darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyventojų**, nes rodiklis turi didėjimo tendenciją, 2 kartus viršija šalies vidurkį ir pastaruosius ketverius metus yra vienas didžiausių Lietuvoje.
- **tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje**, nes rodiklio reikšmė pastaruosius penkerius metus patenka į savivaldybių su žemu rodiklių reikšmių grupę.

SPECIALIOJI DALIS

1. ATRINKTŲ RODIKLIŲ DETALI ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS

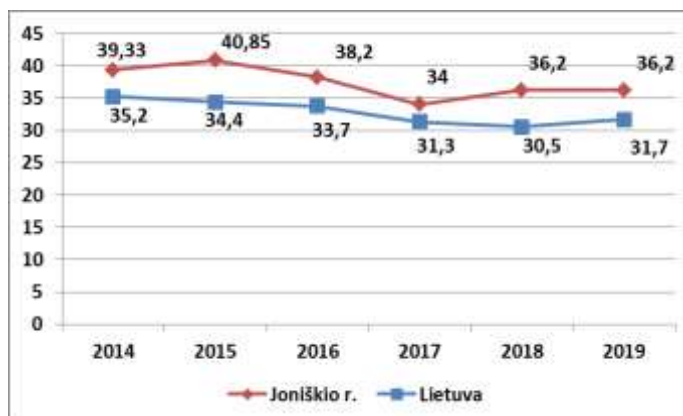
1.1. Išvengiamas mirtingumas.

Išvengiamas mirtingumas – mirtingumas nuo ligų ir būklių, kurios gali būti pagydomos ir (arba) išvengiamos taikant efektyvias prevencines priemones. Joniškio rajone 2019 m. 36,2 proc. visų mirčių (124 mirčių) buvo galima išvengti (Lietuvoje – 31,7 proc.).

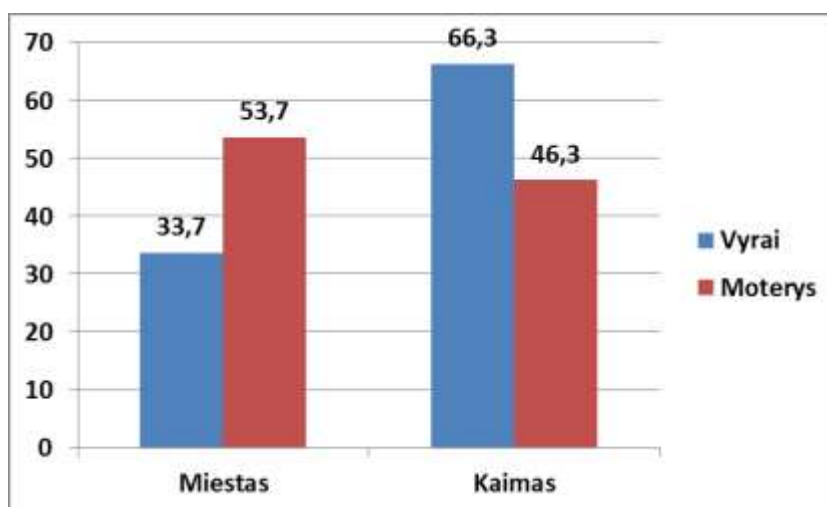
1 pav. Išvengiamo mirtingumo (proc.) 2019 m. kartograma
Šaltinis: Higienos instituto Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras

Joniškio rajone 2015–2019 m. nuo išvengiamų mirties priežasčių mirė 728 gyventojai, tai sudarė 86,4 proc. nuo bendro mirčių 0–74 m. amžiuje skaičiaus.

2 pav. Išvengiamas mirtingumas (proc.) 2014–2019 m.
Šaltinis: Higienos instituto Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras

Analizuojant 2019 m. duomenis nustatyta, jog mirtys dėl išvengiamų priežasčių labiausiai paliečia vyrus, ypač gyvenančius kaime (3 pav.). Joniškio rajone 2019 m. nuo visų mirusių dėl išvengiamų ligų vyrai sudarė 66,9 proc., moterys – 33,1 proc.

3 pav. Išvengiamas mirtingumas, atsižvelgiant į lytį ir gyvenamąją vietą, proc.
Šaltinis: Higienos instituto Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras

Mirtingumas nuo pagydomų ligų yra sveikatos priežiūros sistemos veiklos efektyvumo ir kokybės indikatorius, nuo prevencinėmis priemonėmis išvengiamų ligų – sveikatos politikos ir prevencinių programų efektyvumą. Pirmoje vietoje, išvengiamo mirtingumo struktūroje, yra mirčių skaičius dėl kraujotakos sistemos ligų, antroje – piktybinių navikų, trečioje – išorinių mirties priežasčių (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. Išvengiamo mirtingumo struktūra Joniškio rajone 2019 m. pagal mirties priežastį, lytį ir gyvenamąją vietą (asmenys).

Mirties priežastys	Miesto vyrai	Miesto moterys	Kaimo vyrai	Kaimo moterys
Infekcinės ir parazitinės ligos				1
Piktybiniai navikai	5	2	12	9
Ligos sukeltos alkoholio, narkotinių ir (ar) psichotropinių medžiagų vartojimo	1	2	4	1
Nervų sistemos ligos			1	
Kraujotakos sistemos ligos	18	13	24	6
Kvėpavimo sistemos ligos	1	1	4	
Virškinimo sistemos ligos		1	1	
Perinatalinio laikotarpio ligos			1	
Išorinės mirties priežastys	3	3	8	2
Iš viso:	28	22	55	19

Šaltinis: Higienos instituto Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras

2019 m. 41,1 proc. išvengiamų mirčių sudarė mirtys nuo 3 priežasčių, infekcinių ligų (tuberkuliozė su padariniai), piktybinių navikų, kraujotakos sistemos ligų, kurioms galima užkirsti kelią efektyviomis profilaktinėmis priemonėmis, 58,9 proc. – nuo 11 pagydomų ligų (būklių).

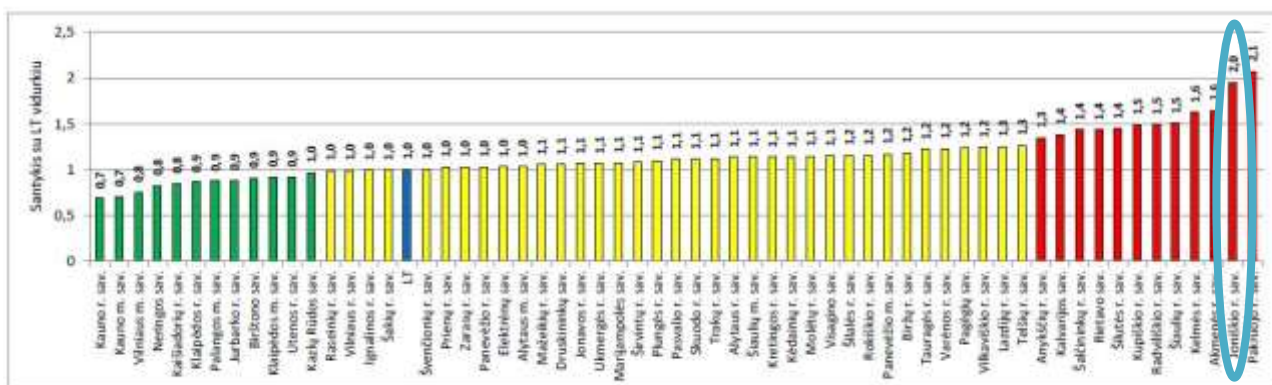
3 lentelė. Išvengiamos mirties priežastys Joniškio rajone 2019 m. (asmenys), bei priemonės mirtingumui išvengti.

Mirties priežastys	Pagydomos ligos	Išvengiamos ligos	Priemonės, padedančios išvengti mirtingumo
Infekcinės ir parazitinės ligos (tuberkuliozė)		1	Vakcina, kontrolės programos, ilgalaikis stebėjimas.
Piktybiniai navikai	17	11	Profilaktinių patikrų programos, sveikatos ugdymas, rūkymo ir alkoholio kontrolė, pirminė sveikatos priežiūra.
Ligos sukeltos alkoholio, narkotinių ir (ar) psichotropinių medžiagų vartojimo	8		Alkoholio ir kitų psichoaktyvių medžiagų kontrolė, sveikatos ugdymo programos.
Nervų sistemos ligos	1		Psichikos sveikatos stiprinimo programos, pirminė sveikatos priežiūra.
Kraujotakos sistemos ligos	22	39	Sveikatos programos, profilaktinė patikrų programa, pirminė sveikatos priežiūra.
Kvėpavimo sistemos ligos	6		Sveikatos programos, pirminė sveikatos priežiūra.
Virškinimo sistemos ligos	2		Sveikatos programos, pirminė sveikatos priežiūra.
Perinatalinio laikotarpio ligos	1		Nėščiųjų profilaktinė apžiūra, ankstyva neonatalinė sveikatos priežiūra.
Išorinės mirties priežastys	16		Nelaimingų atsitikimų prevencija, savižudybių prevencijos programos, skubios pagalbos suteikimo paslaugos.
Iš viso:	73	51	

Šaltinis: Higienos instituto Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras

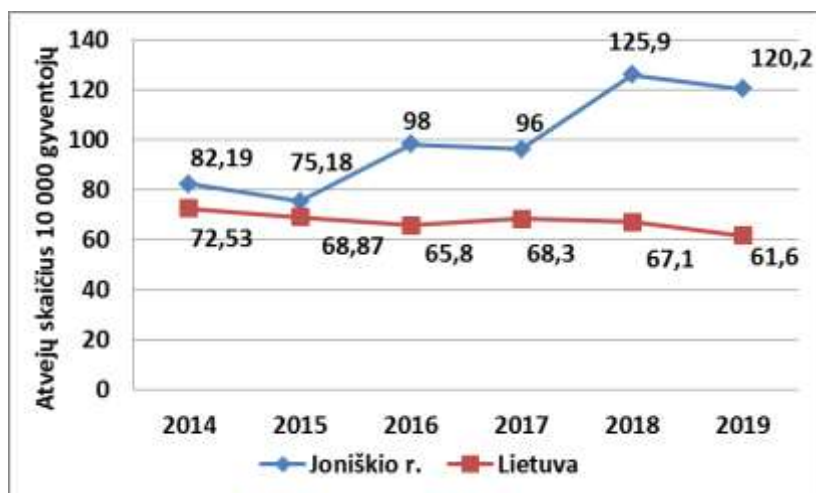
1.2. Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyventojų.

Joniškio rajone 2019 m. pradžioje darbingo amžiaus gyventojų (nuo 16 m. iki pensinio amžiaus) buvo 13251. Iš jų 2019 metais pirmą kartą pripažinti neįgaliais 152 darbingo amžiaus asmenys (2018 m. – 155 asmenys.). Vyrų dalis sudarė 60,5 proc., moterų – 39,5 proc. Šio Joniškio rajono savivaldybės rodiklio reikšmė pastaruosius 4 metus rodo prastą situaciją (raudonoji zona).

4 pav. Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais 2019 m., 10 000 gyventojų. Šaltinis: Higienos instituto leidinys „Visuomenės sveikatos būklė Lietuvos savivaldybėse 2019 m.“

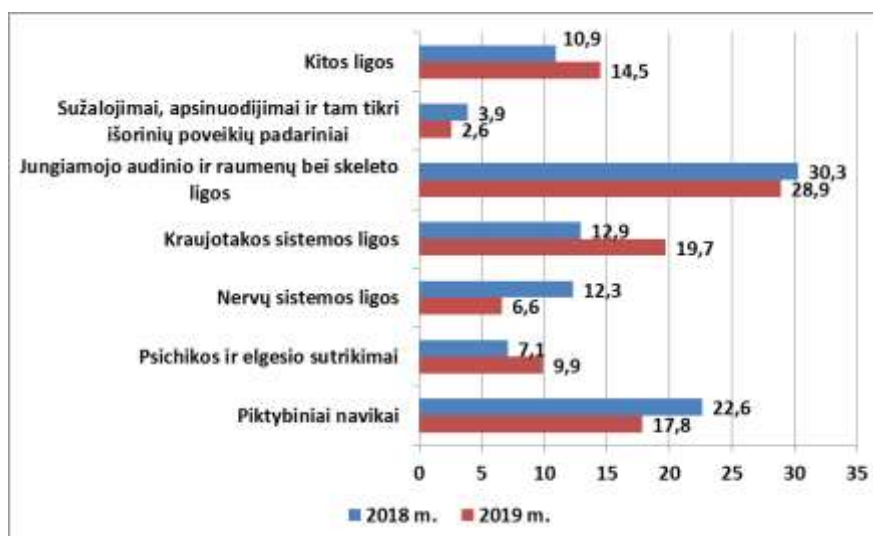
Pirmą kartą pripažintų neįgaliais skaičius tenkantis 10 000 gyventojų sudarė 120,2 atvejų ir buvo vienas didžiausių Lietuvoje (61,6/10 000 gyv.) (5 pav.).

5 pav. Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyv. 2014–2019 m.

Šaltinis: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema SRS

Dažniausiai darbingo amžiaus asmenys dažniausiai pripažįstami neįgaliais dėl jungiamojo audinio ir raumenų skeleto ligų, piktybinių navikų, kraujotakos sistemos ligų, nervų sistemos ligų bei psichikos ir elgesio sutrikimų (6 pav.).

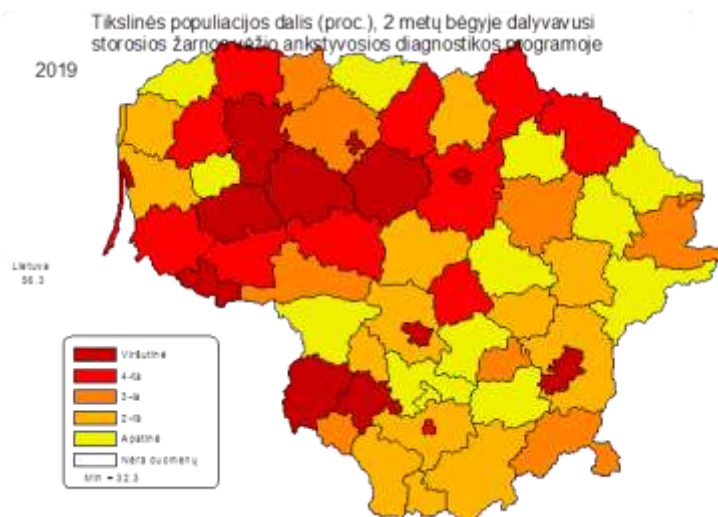
6 pav. Joniškio r. gyventojų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, pasiskirstymas pagal ligų grupes, 2018–2019 m., proc.

Šaltinis: Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie SAM

6 paveiksle matyti, kad 2019 metais Joniškio rajono darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais pagrindinės priežastys kito nežymiai. Lyginant su 2018 m. gyventojai daugiau sirgo kraujotakos sistemos ligomis ir psichikos ir elgesio sutrikimais.

1.3. Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje.

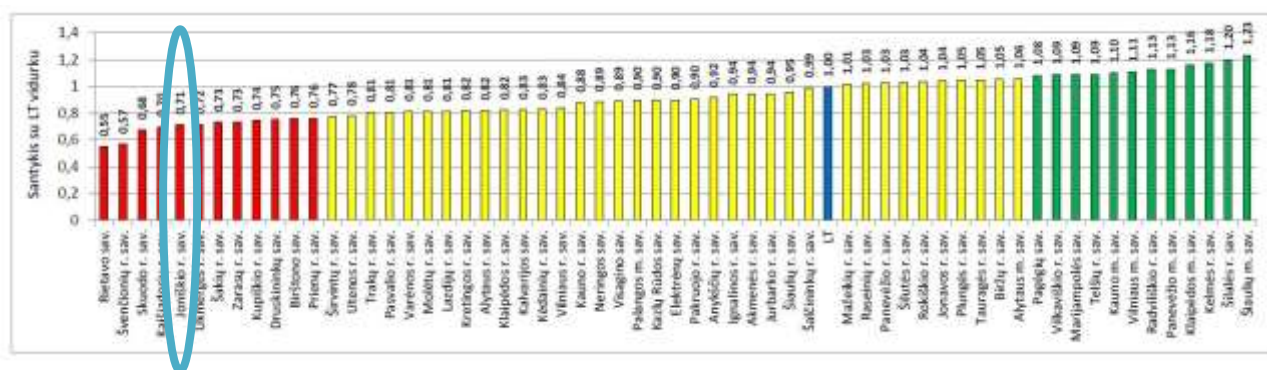
Joniškio rajone tikslinės populiacijos dalis (proc.), 2 metų laikotarpyje dalyvavusi Storosios žarnos vėžio ankstyvosios prevencijos programoje, buvo mažesnė nei šalies vidurkis (7 pav.). Šia prevencine programa 2019 m. Lietuvoje pasinaudojo 56,3 proc. tikslinės grupės asmenų, Joniškio rajone – 40,1 proc.

7 pav. Tikslinės populiacijos dalis proc., 2 metų laikotarpyje dalyvausi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programoje Lietuvoje, 2019 m.

Šaltinis: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema (SRS)

Atžlegiant į storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programoje dalyvavusių asmenų skaičių Joniškio rajonas penkerius metus iš eilės patenka į raudonąją zoną. 2019 m. dėl storosios žarnos vėžio buvo ištirti 3135 asmenys (2018 m. – 2590). Pagal šio rodiklio reikšmę Joniškio rajonas patenka į blogiausių savivaldybių penketuką.

8 pav. Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje 2018–2019 m.

Šaltinis: Higienos instituto leidinys „Visuomenės sveikatos būklė Lietuvos savivaldybėse 2019 m.“

IŠVADOS

Mažėjanti ir senėjanti rajono bendruomenė, ne itin gera socioekonominė situacija įtakoja gyventojų sveikatos rodiklius, tačiau, žvelgiant į šių dienų aktualijas, akivaizdu, kad COVID-19 pandemijos padariniai gyventojų sveikatos būklei, tikėtina, turės itin neigiamų pasekmių. Vertinant 2019 m. Joniškio rajono gyventojų sveikatą galima teigti, kad kai kurie visuomenės sveikatos būklės rodikliai gerėja. Sumažėjo gyventojų mirtingumas dėl savižudybių ir kraujotakos sistemos ligų, mažėja ilgalaikių bedarbių ir socialinės rizikos šeimų skaičius. Kasmet mažėjant rajono gyventojų populiacijai absoliučių skaičių svyravimai turi didelę reikšmę visuomenės sveikatos rodikliams. Tarp tokių rodiklių 2019 m. buvo gyventojų mirtingumas dėl nukritimo, mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu bei sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis. Tačiau eilę metų nepakankamas prevencinių programų vykdymas yra viena iš daugelio priežasčių sąlygojančių didesnę gyventojų mirtingumą nuo išvengiamų ligų bei nemažėjanti darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičių.

REKOMENDACIJOS

Šiuo laikotarpiu, susiduriant su COVID-19 pandemijos iššūkiais, ypač išryškėjo mokslo įrodymais pagrįstų prevencinių priemonių svarba visuomenės sveikatai. Siekiant pagerinti išvengiamo mirtingumo rodiklio reikšmes, sumažinti gyventojų sergamumą ir neįgalumą nuo lėtinių neinfekcinių ligų, būtina nuosekliai ir kompleksiskai taikyti visas prevencines priemones. Sudėtinga epidemiologinė situacija ne tik mūsų rajone, bet ir šalyje, be jokios abejonės, apsunkins Lietuvos sveikatos 2014–2025 m. strategijoje numatytų tikslų įgyvendinimą, todėl ypatingą dėmesį reikėtų skirti rajono bendruomenės sutelktumui.

Joniškio rajono savivaldybės tarybai ir administracijai rekomenduojama:

- nuolat sekti kintančią epidemiologinę situaciją, esant būtinumui sutelkti finansavimą į silpniausias sritis, investuojant į ligų prevenciją ir sveikatos, o ypač psichikos sveikatos, stiprinimą.
- asmeniniu pavyzdžiu prisidėti prie gyventojų atsakomybės už sveikatos ugdymą.
- skatinti aktyvesnę nevyriausybinę organizacijų, bendruomenių, savivaldybės įstaigų darbuotojų įsitraukimą įgyvendinant visuomenės sveikatos stiprinimo programas.
- užtikrinti savižudybių prevencijos 2019–2022 m. programos įgyvendinimą ir koordinavimą, didinant pagalbos prieinamumą ir kokybę asmenims, susijusiems su savižudybės rizika.

Asmens sveikatos priežiūros įtaigoms rekomenduojama:

- užtikrinti teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę;

- atsižvelgiant į epidemiologinę situaciją, didinti valstybinių profilaktinių programų, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo, įgyvendinimo mastą;
- skatinti gyventojus dalyvauti sveikatos stiprinimo programoje, skirtoje širdies ir kraujagyslių ligų bei cukrinio diabeto profilaktikai.

Gyventojams rekomenduojama:

- būti sąmoningais, atsakingai rūpintis savo ir savo artimųjų sveikata;
- aktyviau įsitraukti į visuomenės sveikatos stiprinimo veiklas;
- daugiau dėmesio skirti esminiams sveikos gyvensenos veiksniams: racionaliai mitybai, fiziniam aktyvumui, grūdinimuisi, racionaliai darbo ir poilsio kaitai, asmens higienai ir kūno priežiūrai, psichoemociniam stabilumui, žalingų įpročių atsisakymui bei saugios ir sveikos aplinkos kūrimui.